ಮಾಡುವ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಚಾರಿತ್ರವನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿ ತನ್ನ ಪುರುಷಾರ್ಥದಿಂದ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಹೆಚ್ಚಿಸಿದರೆ ಆ ವಿಶುದ್ಧತೆಯಿಂದ ಕರ್ಮದ ಶಕ್ತಿಯು ಕಡಿಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ, ಆದ-ರಿಂದ ವಿಶುದ್ಧತೆಯು ಇನ್ನೂ ಹೆಚ್ಚುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಅದರಿಂದ ಕರ್ಮದ ಶಕ್ತಿಯು ಅಧಿಕ ಹೀನವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮೋಹದ ನಾಶಮಾಡಿದರೆ ಆಗ ಪರಿಣಾಮಗಳು ಸರ್ವಥಾ ವಿಶುದ್ಧವಾಗುತ್ತವೆ, ಅವುಗಳ ಮೂಲಕ ಜ್ಞಾನಾವರಣಾದಿಗಳ ನಾಶವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಕೇವಲಜ್ಞಾನವು ಪ್ರಕಟವಾಗುವುದು. ಅನಂತರ ಯಾವ ಉಪಾಯವಿಲ್ಲದೆ ಅಘಾತಿಕರ್ಮಗಳನ್ನು ನಾಶಮಾಡಿ ಶುದ್ಧವಾದ ಸಿದ್ಧಪದವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತ ಮಾಡಿ-ಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಉಪದೇಶದ ನಿಮಿತ್ತವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ತಾನು ಪುರುಷಾರ್ಥ ಮಾಡಿದರೆ ಕರ್ಮದ ನಾಶ ವಾಗುತ್ತದೆ.

ಆದರಂತೆ ಕರ್ಮದ ಉದಯವು ತೀವ್ರವಿರುವಾಗ ಪುರುಷಾರ್ಥವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ; ಮೇಲಿನ ಗುಣ-ಸ್ಥಾನಗಳಿಂದ ಕೂಡ ಉರುಳಿ ಬೀಳುತ್ತಾನೆ; ಅಲ್ಲಿಯಂತೂ ಭವಿತವ್ಯವಿದ್ದಂತೆಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ. ಆದರೆ ಎಲ್ಲಿ ಮಂದ ರಾಗದ ಉದಯವಿದೆ ಮತ್ತು ಪುರುಷಾರ್ಥವಾಗುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ ಅಲ್ಲಿಯಂತೂ ಪ್ರಮಾದಿಯಾಗಬಾರದು. ಜಾಗರೂಕವಾಗಿದ್ದುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಮಾಡಬೇಕು.

ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ನದಿಯ ಪ್ರವಾಹದಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು ಹರಿದು ಹೋಗುತ್ತಿದ್ದಾನೆ, ಅಲ್ಲಿ ನೀರಿನ ವೇಗ ವಿರುವಾಗಂತೂ ಅವನ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ನಿರರ್ಥಕವಿದೆ, ಉಪದೇಶವು ಕೂಡ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ನೀರಿನ ವೇಗವು ಕಡಿಮೆಯಿರುವಾಗ ಒಂದು ವೇಳೆ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಮಾಡಿ ಹೊರಟರೆ ಹೊರಗೆ ಬರುವನು. ಅವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಹೊರಡುವುದರ ಶಿಕ್ಷಣ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಹೊರಡದಿದ್ದರೆ ಕ್ರಮ-ಕ್ರಮದಿಂದ ಹರಿದು ಹೋಗುವನು, ಮತ್ತೆ ಪುನಃ ನೀರಿನ ವೇಗವು ಹೆಚ್ಚಿದರೆ ಅದರ ಸುಳಿಯಲ್ಲಿ ತಾನೂ ಹರಿದು ಹೋಗುವನು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಜೀವನು ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಭ್ರಮಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ, ಅಲ್ಲಿ ಕರ್ಮಗಳ ತೀವ್ರ ಉದಯವಿದ್ದಾಗಂತೂ ಅವನ ಪುರುಷಾರ್ಥವು ನಿರರ್ಥಕವಿದೆ, ಉಪದೇಶವು ಕೂಡ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಕರ್ಮದ ಮಂದ ಉದಯವಿದ್ದಾಗ ಪುರು-ಷಾರ್ಥ ಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಮೋಕ್ಷಪ್ರಾಪ್ತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಅವನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಉಪದೇಶ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ. ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತನೆ ಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಒಂದಿಷ್ಟು ವಿಶುದ್ಧತೆಯನ್ನು ಪಡೆದು ಪುನಃ ತೀವ್ರ ಉದಯವು ಬಂದ ಮೇಲೆ ನಿಗೋದ ಮೊದಲಾದ ಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವನು.

ಆದುದರಿಂದ ದೊರೆತ ಅವಕಾಶ ತಪ್ಪಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಯೋಗ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈಗ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಅವ ಸರವು ಬಂದಿದೆ, ಇಂಥ ಅವಸರವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಕಠಿಣವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀಗುರು-ಗಳು ದಯಾಳುಗಳಾಗಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಉಪದೇಶ ಕೊಡುತ್ತಾರೆ, ಅದರಲ್ಲಿ ಭವ್ಯ ಜೀವರುಗಳು ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಮಾಡಬೇಕು.

ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಸ್ವರೂಪ

ಈಗ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಸ್ವರೂಪ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಯಾವವುಗಳ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದ ಆತ್ಮನು ಅಶುದ್ಧದಶೆಯನ್ನು ಧಾರಣ ಮಾಡಿ ದುಃಖಿಯಾಗಿದ್ದಾನೆ ಅಂಥ ಆ ಮೋಹ ಮೊದಲಾದ ಕರ್ಮಗಳ ನಾಶವು ಸಂಪೂರ್ಣವಾಗಿ ಆದಮೇಲೆ ಎಲ್ಲ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕೇವಲ ಆತ್ಮನ ಶುದ್ಧ ಅವಸ್ಥೆಯಾಗುವುದು ಅದು ಮೋಕ್ಷವಿದೆ. ಅದರ ಯಾವ ಉಪಾಯವಿದೆ-ಕಾರಣವಿದೆ ಅದನ್ನು ಮೋಕ್ಷ-ಮಾರ್ಗವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಅಲ್ಲಿ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರದ ಕಾರಣಗಳಿರುತ್ತವೆ. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳು ಹೇಗಿವೆಯೆಂದರೆ ಅವು ಇಲ್ಲದೆ ಕಾರ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಅವು ಇದ್ದರೆ ಕಾರ್ಯವಾಗುವುದು ಅಥವಾ ಆಗದೆಯೂ ಇರುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಮುನಿಲಿಂಗ ಧಾರಣ ಮಾಡಿದಲ್ಲದೆ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಮುನಿಲಿಂಗ ಧಾರಣ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮೋಕ್ಷವು ಆಗುತ್ತದೆ ಕೂಡ ಮತ್ತು ಆಗುವುದೂ ಇಲ್ಲ. ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳು ಹೇಗಿವೆಯೆಂದರೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಅವು ಇದ್ದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಲ್ಲದೆಯೂ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಅನಶನ ಮೊದಲಾದ ಬಾಹ್ಯ ತಪದ ಸಾಧನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷದ ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ ಭರತ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಬಾಹ್ಯ ತಪಸ್ಸು ಮಾಡದೆಯೇ ಮೋಕ್ಷದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗಿದೆ. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾರಣಗಳು ಹೇಗಿವೆಯೆಂದರೆ ಅವು ಇದ್ದ ಮೇಲೆ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯು ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಅವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಸರ್ವಥಾ ಕಾರ್ಯಸಿದ್ಧಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ-ಜ್ಞಾನ-ಚಾರಿತ್ರದ ಏಕತೆಯಾದ ಮೇಲಂತೂ ಮೋಕ್ಷವು ಆಗಿಯೇ ಆಗುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಅವು ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮೋಕ್ಷವು ಸರ್ವಥಾ ಆಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೀಗೆ ಈ ಕಾರಣ ಹೇಳಿದೆ, ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಅತಿಶಯಪೂರ್ವಕವಾದ ನಿಯಮದಿಂದ ಮೋಕ್ಷದ ಸಾಧಕವಾದ ಆ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ-ಜ್ಞಾನ-ಚಾರಿತ್ರದ ಏಕೀಭಾವವು ಅದು ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಈ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ-ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನ-ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರದಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ಇಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲ.

ಅದನ್ನೇ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ–'ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಜ್ಞಾನಚಾರಿತ್ರಾಣಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಃ।' ೧-೧.

ಈ ಸೂತ್ರದ ಟೀಕೆಯಲ್ಲಿ'ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಃ' ಎಂದು ಏಕವಚನ ಪದಪ್ರಯೋಗವಿದ್ದು ಅದರ ಅರ್ಥವೆಂದರೆ ಈ ಮೂರೂ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಿದೆ, ಆದರೆ ಬೇರೆ-ಬೇರೆ ಮೂರು ಮಾರ್ಗಗಳಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಅಸಂಯತ ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಗೆ ಚಾರಿತ್ರವಿಲ್ಲ, ಅವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆಯೋ ಅಥವಾ ಇಲ್ಲವೋ ?

ಉತ್ತರ : ಅವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾಗುವುದೆಂಬುದಂತೂ ನಿಯಮವಿದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾಗಿದೆಯೆಂದೂ ಉಪಚಾರದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; ಪರಮಾರ್ಥದಿಂದ ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರವಾದ ನಂತರವೇ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಬ್ಬ ಪುರುಷನು ಒಂದು ನಗರಕ್ಕೆ ಹೋಗುವ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡಿದರೆ ಅವನನ್ನು ವ್ಯವಹಾರದಿಂದ 'ಇವನು ಆ ನಗರಕ್ಕೆ ಹೊರಟಿದ್ದಾನೆ'ಂದೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; ಆದರೆ ಪರಮಾರ್ಥದಿಂದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಗಮನ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆಯೇ ನಡೆಯುವುದಾಗುವುದು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅಸಂಯಮ ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಗೆ ವೀತರಾಗ ಭಾವರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗಿರುವುದರಿಂದ ಅವನನ್ನು ಉಪಚಾರದಿಂದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗಿಯೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ; ಪರಮಾರ್ಥದಿಂದ ವೀತರಾಗಭಾವರೂಪದ ಪರಿಣತಿಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾಗುವುದು. ಮತ್ತು ಪ್ರವಚನಸಾರದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಮೂರರ ಏಕಾಗ್ರತೆಯಾದ ನಂತರವೇ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧೆ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದೆ ರಾಗಾದಿಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷ-ಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲ, ಮತ್ತು ರಾಗಾದಿಗಳು ಕ್ಷೀಣಿಸಿದಲ್ಲದೆ ತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧೆ ಹಾಗೂ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಕೂಡ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಮೂರೂ ಸೇರಿದ ಮೇಲೆ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾಗುತ್ತದೆ.

ಈಗ ಇವುಗಳ ನಿರ್ದೇಶ, ಲಕ್ಷಣನಿರ್ದೇಶ ಮತ್ತು ಪರೀಕ್ಷೆಯ ಸಾಧನದಿಂದ ನಿರೂಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ.

'ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನ, ಸಮ್ಯಗ್ಜ್ಞಾನ, ಸಮ್ಯಕ್ಚಾರಿತ್ರವು ಮೋಕ್ಷ ಮಾರ್ಗವಿದೆ'ಯೆಂಬ ನಾಮ ಮಾತ್ರವಾದ ಕಥನವು ಅದು 'ನಿರ್ದೇಶ'ವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಅದರಂತೆ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಅಸಂಭವತೆಯಿಂದ ರಹಿತವಾದ ಮತ್ತು ಯಾವುದರಿಂದ ಇವನ್ನು ಗುರು

ತಿಸಲಾಗುವುದು ಅದು 'ಲಕ್ಷಣ'ವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು; ಅದರ ಆ ನಿರ್ದೇಶ ಎಂದರೆ ನಿರೂಪಣೆಯು ಅದು 'ಲಕ್ಷಣ ನಿರ್ದೇಶ'ವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಯಾವುದನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದಿದೆ ಅದರ ಹೆಸರು ಲಕ್ಷ್ಯವಿದೆ, ಅದನ್ನು ಹೊರತುಪಡಿಸಿ ಉಳಿದವುಗಳ ಹೆಸರು ಅಲಕ್ಷ್ಯವಿದೆ. ಆ ಲಕ್ಷ್ಯ ಹಾಗೂ ಅಲಕ್ಷ್ಯ ಇವೆರಡರಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವಂಥ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದು ಅಲ್ಲಿ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿತನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಆತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವು 'ಅಮೂರ್ತತ್ವ' ವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ; ಆ ಅಮೂರ್ತತ್ವ ಲಕ್ಷಣವು ಲಕ್ಷ್ಯಭೂತನಾದ ಆತ್ಮನಲ್ಲೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ, ಮತ್ತು ಅಲಕ್ಷ್ಯಭೂತಗಳಾದ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದವುಗಳಲ್ಲೂ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಇದು 'ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ' ಲಕ್ಷಣವಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಆಕಾಶ ಮೊದಲಾದವೂ ಆತ್ಮವಾಗಿ ಹೋಗುವಂಥ ದೋಷವು ತಗಲುವುದು.

ಅದರಂತೆ ಯಾವುದೇ ಒಂದು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಇರುವುದು ಮತ್ತು ಒಂದರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲದಿರುವಂಥ ಲಕ್ಷ್ಯದ ಏಕದೇಶದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುವಂಥ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದು ಅಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿತನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಆತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವು ಕೇವಲಜ್ಞಾನಾದಿಗಳೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದು; ಆದರೆ ಕೇವಲಜ್ಞಾನವು ಒಬ್ಬ ಆತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ ಒಬ್ಬನಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಇದು 'ಅವ್ಯಾಪ್ತ' ಲಕ್ಷಣವಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮನನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದರಿಂದ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಿಯು ಆತ್ಮನಾಗಲಾರನೆಂಬ ದೋಷವು ತಗಲುವುದು.

ಅದರಂತೆ ಆ ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಂಡು ಬರಬಾರದಂಥ ಲಕ್ಷಣವನ್ನು ಎಲ್ಲಿ ಹೇಳಲಾಗುವುದು ಅಲ್ಲಿ ಅಸಂಭವತನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಆತ್ಮನ ಲಕ್ಷಣವು ಜಡತ್ವವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುವುದು; ಆದರೆ ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ಇದು ವಿರುದ್ಧವಿದೆ; ಏಕೆಂದರೆ ಇದು 'ಅಸಂಭವ' ಲಕ್ಷಣವಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮನನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಪುದ್ಗಲ ಮೊದಲಾದವೂ ಆತ್ಮವಾಗಿ ಹೋಗುವವು, ಮತ್ತು ಆತ್ಮಸಿದ್ಧವನು ಅನಾತ್ಮನಾಗಿ ಹೋಗುವಂಥ ದೋಷವು ತಗಲುವುದು

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತ, ಅವ್ಯಾಪ್ತ ಹಾಗೂ ಅಸಂಭವ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ ಅದು ಲಕ್ಷಣಾಭಾಸವಿದೆ. ಮತ್ತು ಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಡೆಗೂ ಕಂಡು ಬರುವುದು ಹಾಗೂ ಅಲಕ್ಷ್ಯದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರದಿರುವುದು ಅದು ನಿಜವಾದ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ. ಹೇಗೆಂದರೆ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು ಚೈತನ್ಯವಿದೆ; ಆದರೆ ಈ ಲಕ್ಷಣವು ಎಲ್ಲ ಆತ್ಮಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ, ಅನಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಿಯೂ ಕಂಡು ಬರುವುದಿಲ್ಲ; ಆದುದರಿಂದ ಇದು ನಿಜವಾದ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ. ಇದರ ಮೂಲಕ ಆತ್ಮನನ್ನು ಮನ್ನಿಸುವುದರಿಂದ ಆತ್ಮ-ಅನಾತ್ಮನ ಯಥಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವಾಗುತ್ತದೆ; ಯಾವ ದೋಷವು ತಗಲುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಲಕ್ಷಣದ ಸ್ವರೂಪವು ಉದಾಹರಣ ಮಾತ್ರವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ.

ಈಗ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ ನಿಜವಾದ ಲಕ್ಷಣ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ ನಿಜವಾದ ಲಕ್ಷಣ

ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶವಿಲ್ಲದ ಜೀವ ಮೊದಲಾದ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಅದು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ. ಜೀವ, ಅಜೀವ, ಆಸ್ರವ, ಬಂಧ, ಸಂವರ, ನಿರ್ಜರೆ, ಮೋಕ್ಷ ಇವು ಏಳು ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಗಳಿವೆ. ಇವುಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಎಂದರೆ 'ಹೀಗೆಯೇ ಇದೆ, ಅನ್ಯಥಾ ಇಲ್ಲ'ವೆಂಬ ಪ್ರತೀತಿ ಭಾವವು ಅದು ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದೆ; ಮತ್ತು ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶವು ಎಂದರೆ ಅನ್ಯಥಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ರಹಿತವಾದುದು ಅದು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವಿದೆ.

ಇಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶದ ನಿರಾಕರಣೆಯು ಸಲುವಾಗಿ 'ಸಮ್ಯಕ್' ಪದವನ್ನು ಹೇಳಿದೆ, ಏಕೆಂದರೆ 'ಸಮ್ಯಕ್'

ವೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಪ್ರಶಂಸಾವಾಚಕವಿದೆ; ಶ್ರದ್ಧೆಯಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶದ ಅಭಾವವಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಪ್ರಶಂಸೆಯು ಸಂಭವವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಪ್ರಶ್ನೆ : 'ತತ್ತ್ವ' ಮತ್ತು 'ಅರ್ಥ'ವೆಂಬ ಈ ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ, ಅವುಗಳ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?

ಉತ್ತರ : 'ತತ್' ಶಬ್ದವಿದೆ ಅದು 'ಯತ್' ಶಬ್ದದ ಅಪೇಕ್ಷಾ ಸಹಿತವಿರುವುದರಿಂದ ಯಾವುದರ ಪ್ರಕರಣವಿದೆ ಅದನ್ನು ತತ್‌ವೆಂದು ಹೇಳಲಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಅದರ ಆ ಭಾವವು ಎಂದರೆ ಸ್ವರೂಪವು ಅದು ತತ್ತ್ವವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. ಏಕೆಂದರೆ 'ತಸ್ಯ ಭಾವಸ್ತತ್ತ್ವ'ವೆಂದು ತತ್ತ್ವ ಶಬ್ದದ ಸಮಾಸವಿರುತ್ತದೆ. ಅದರಂತೆ ತಿಳಿಯುವುದರಲ್ಲಿ ಬಂದಿರುವಂಥ 'ದ್ರವ್ಯ' ಮತ್ತು 'ಗುಣ-ಪರ್ಯಾಯ'ದ ಹೆಸರು ಅರ್ಥವಿದೆ. ಅದರಂತೆ 'ತತ್ತ್ವೇನ ಅರ್ಥಸ್ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಃ' ತತ್ತ್ವ ಎಂದರೆ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪವು, ಅದರಿಂದ ಯುಕ್ತವಾದ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಅದು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ವೇಳೆ ತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಿದರೆ ಯಾವುದರದು ಇದು ಭಾವ (ತತ್ತ್ವ)ವಿದೆ ಅದರ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ಕೇವಲ ಭಾವದ ಶ್ರದ್ಧೆಯೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಒಂದು ವೇಳೆ ಅರ್ಥಶ್ರದ್ಧೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಿದರೆ ಭಾವದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪದಾರ್ಥದ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಕೂಡ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಿಲ್ಲ.

ಹೇಗೆಂದರೆ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನಗಳ ಹಾಗೂ ವರ್ಣಾದಿಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದೆ ಎಂದರೆ ಇದು ಜ್ಞಾನತನವಿದೆ, ಇದು ಶುಭ್ರತನವಿದೆಯೆಂದು ಮೊದಲಾಗಿ ಪ್ರತೀತಿಯಿದೆ; ಆದರೆ ಜ್ಞಾನ-ದರ್ಶನಗಳು ಆತ್ಮನ ಸ್ವಭಾವವಿದ್ದು ನಾನು ಆತ್ಮನಿದ್ದೇನೆ; ಮತ್ತು ವರ್ಣಾದಿಗಳು ಪುದ್ಗಲದ ಸ್ವಭಾವವಿದ್ದು ಪುದ್ಗಲವು ನನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನ-ಬೇರೆ ಪದಾರ್ಥವಿದೆಯೆಂದು ಪದಾರ್ಥದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ಭಾವದ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು 'ನಾನು ಆತ್ಮನಿದ್ದೇನೆ'ಂದು ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡಲಾಯಿತು; ಆದರೆ ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವು ಹೇಗಿದೆ ಹಾಗೆ ಶ್ರದ್ಧೆಮಾಡದಿದ್ದರೆ ಭಾವದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದೆ ಪದಾರ್ಥದ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಕೂಡ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಸಹಿತವಾಗಿ ಅರ್ಥದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಅದುವೇ ಕಾರ್ಯಕಾರಿಯಿದೆ. ಅಥವಾ ಜೀವ ಮೊದಲಾದುವಕ್ಕೆ ತತ್ತ್ವವೆಂಬ ಸಂಜ್ಞೆಯೂ ಇದೆ ಮತ್ತು ಅರ್ಥ ಸಂಜ್ಞೆಯೂ ಇದೆ, ಆದುದರಿಂದ 'ತತ್ತ್ವಮೇವಾರ್ಥಸ್ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಃ' ಯಾವುದು ತತ್ತ್ವವಿದೆ ಅದುವೇ ಅರ್ಥವಿದೆ, ಅವುಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಅದು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವಿದೆ.

ಈ ಅರ್ಥದಿಂದ ಒಂದು ಕಡೆ ತತ್ತ್ವಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ ಮತ್ತು ಒಂದು ಕಡೆ ಪದಾರ್ಥ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ವಿರೋಧವಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ 'ತತ್ತ್ವ' ಮತ್ತು 'ಅರ್ಥ'ವೆಂದು ಎರಡು ಪದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವುದರ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ.

ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಗಳು ಏಳೇ ಏಕೆ ?

ಪ್ರಶ್ನೆ : ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಗಳಂತೂ ಅನಂತವಿವೆ. ಅವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಜೀವ-ಅಜೀವದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲವೂ ಗರ್ಭಿತವಾಗುವುದರಿಂದ ಎರಡೇ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು ಇಲ್ಲವೆ ಅನಂತ ಹೇಳಬೇಕಿತ್ತು. ಆಸ್ರವ ಮೊದಲಾದುವಂತೂ ಜೀವ-ಅಜೀವದ ವಿಶೇಷಗಳೇ ಇವೆ, ಇವನ್ನು ಬೇರೆಯಾಗಿ ಹೇಳುವುದರ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು?

ಉತ್ತರ : ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಲ್ಲಿ ಪದಾರ್ಥಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಮಾಡುವುದರದೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಸಾಮಾನ್ಯದಿಂದ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಹೇಗೆ ಎಲ್ಲ ಪದಾರ್ಥಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಾಗುವುದು ಹಾಗೆಯೇ ಕಥನ ಮಾಡುತ್ತಿತ್ತು; ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಅದಂತೂ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ; ಇಲ್ಲಿಯಂತೂ ಮೋಕ್ಷದ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ. ಯಾವ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅಥವಾ ವಿಶೇಷ ಭಾವಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದು ಮತ್ತು ಯಾವವುಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡಿದಲ್ಲದೆ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ ಅವುಗಳ ನಿರೂಪಣೆಯನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಮಾಡಲಾಗಿದೆ.

ಆದುದರಿಂದ ಜೀವ-ಅಜೀವವೆಂಬ ಈ ಎರಡನ್ನಂತೂ ಅಧಿಕ ದ್ರವ್ಯಗಳ ಒಂದು ಜಾತಿಯ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪದ ತತ್ತ್ವ ಹೇಳಿದೆ. ಇವೆರಡೂ ಜಾತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಜೀವನಿಗೆ ಸ್ವ-ಪರದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುವುದು. ಆಗ ತನ್ನನ್ನು ಪರದಿಂದ ಭಿನ್ನವೆಂದು ತಿಳಿಯುವನು, ತನ್ನ ಹಿತದ ಸಲುವಾಗಿ ಮೋಕ್ಷದ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವನು; ಮತ್ತು ತನ್ನಿಂದ ಭಿನ್ನವಾದ ಪರವನ್ನು ತಿಳಿಯುವನು, ಆಗ ಪರದ್ರವ್ಯದಿಂದ ಉದಾಸೀನನಾಗಿ ರಾಗಾದಿಗಳ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವನು. ಆದುದರಿಂದ ಇವು ಎರಡು ಜಾತಿಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಮೋಕ್ಷವಾಗುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಎರಡು ಜಾತಿಗಳನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡಲ್ಲದೆ ಸ್ವ-ಪರದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ, ಆಗ ಪರ್ಯಾಯ ಬುದ್ಧಿಯಿಂದ ಸಂಸಾರದ ಪ್ರಯೋಜನದ ಉಪಾಯವನ್ನೇ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪರದ್ರವ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ರಾಗ-ದ್ವೇಷಗಳ ರೂಪನಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವನು, ಆಗ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವನು ? ಆದುದರಿಂದ ಇವೆರಡು ಜಾತಿಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಮೋಕ್ಷವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ ಇವೆರಡು ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವಗಳಂತೂ ಅವಶ್ಯವಾಗಿ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡಲು ಯೋಗ್ಯವೆಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.

ಅದರಂತೆ ಆಸ್ರವ ಮೊದಲಾದ ಐದು ಹೇಳಿದೆ. ಅವು ಜೀವ-ಪುದ್ಗಲದ ಪರ್ಯಾಯಗಳಿವೆ; ಆದುದರಿಂದ ಇವು ವಿಶೇಷರೂಪದ ತತ್ತ್ವಗಳಿವೆ; ಈ ಐದು ಪರ್ಯಾಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೇನೇ ಅದನ್ನು ಹಿತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಿ ಅದರ ಉಪಾಯ ಮಾಡುವನು; ಆದುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷದ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡಬೇಕು.

ಮತ್ತು ಮೋಕ್ಷದ ಉಪಾಯವು ಸಂವರ-ನಿರ್ಜರೆಯಿವೆ; ಅವನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡರೆ ಹೇಗೆ ಸಂವರ-ನಿರ್ಜರೆಯಾಗುವವು ಹಾಗೆ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವನು; ಆದುದರಿಂದ ಸಂವರ-ನಿರ್ಜರೆಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುವುದು.

ಸಂವರ ನಿರ್ಜರೆಗಳಂತೂ ಅಭಾವ ಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತವಿವೆ; ಆದುದರಿಂದ ಯಾವವುಗಳ ಅಭಾವ ಮಾಡುವುದಿದೆ ಅವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗುವುದು. ಹೇಗೆಂದರೆ ಕ್ರೋಧದ ಅಭಾವವಾದ ಮೇಲೆ ಕ್ಷಮೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಕ್ರೋಧವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅದರ ಅಭಾವ ಮಾಡಿ ಕ್ಷಮಾರೂಪವಾಗಿ ಪರಿವರ್ತನ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಆಸ್ರವದ ಅಭಾವವಾದ ಮೇಲೆ ಸಂವರವಾಗುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಬಂಧದ ಏಕದೇಶ ಅಭಾವವಾದ ಮೇಲೆ ನಿರ್ಜರೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಆಸ್ರವ-ಬಂಧಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡರೆ ಅವುಗಳ ನಾಶ ಮಾಡಿ ಸಂವರ-ನಿರ್ಜರಾರೂಪವಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತನೆ ಮಾಡಲಾಗುವುದು. ಆದುದರಿಂದ ಆಸ್ರವ-ಬಂಧಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುವುದು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇವು ಐದು ಪರ್ಯಾಯಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾಗುತ್ತದೆ. ಇವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಳ್ಳದೆ ಮೋಕ್ಷದ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದೆ ಅದರ ಉಪಾಯ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡುವುದು ? ಸಂವರ ನಿರ್ಜರೆಗಳ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಗೆ ಪ್ರವರ್ತನೆ ಮಾಡುವುದು ? ಆಸ್ರವ-ಬಂಧಗಳ ಪರಿಚಯವಿಲ್ಲದೆ ಅವುಗಳ ನಾಶ ಹೇಗೆ ಮಾಡುವುದು ? ಈ ಪ್ರಕಾರ ಇವು ಐದು ಪರ್ಯಾಯಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಗಳು ಅನಂತವಿವೆ, ಅವುಗಳ ಪ್ರರೂಪಣೆಯು ಸಾಮಾನ್ಯ-ವಿಶೇಷದಿಂದ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗುವುದು; ಆದರೆ ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮೋಕ್ಷದ ಪ್ರಯೋಜನವಿದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಎರಡಂತೂ ಜಾತಿ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ತತ್ತ್ವವಿವೆ. ಮತ್ತು ಪರ್ಯಾಯರೂಪವಾಗಿ ಐದು ವಿಶೇಷತತ್ತ್ವಗಳಿವೆ, ಇವೆಲ್ಲವು ಸೇರಿ ಏಳೇ ತತ್ತ್ವಗಳನ್ನು ಹೇಳಿದೆ.

ಇವುಗಳ ಯಥಾರ್ಥ ಶ್ರದ್ಧೆಯ ಅಧೀನದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಿದೆ ಇದನ್ನು ಹೊರತು ಪಡಿಸಿ ಉಳಿದವುಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿರಲಿ ಅಥವಾ ಬಿಡಲಿ ಅಥವಾ ಅನ್ಯಥಾ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿರಲಿ ಯಾವುದರ ಅಧೀನವೂ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಇನ್ನು ಕೆಲವೆಡೆ ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪ ಸಹಿತ ನವಪದಾರ್ಥ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ; ಆ ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಗಳು ಆಸ್ರವದ ವಿಶೇಷಗಳಿರುವುದರಿಂದ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳಲ್ಲಿ ಗರ್ಭಿತವಾದವು. ಅಥವಾ ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಪುಣ್ಯವನ್ನು ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗವೆಂದು ಮನ್ನಿಸಬಾರದು. ಮತ್ತು ಸ್ವಚ್ಛಂದಿಯಾಗಿ ಪಾಪರೂಪದಿಂದ ಪ್ರವರ್ತಿಸಬಾರದು. ಆದುದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಕೂಡ ಉಪಕಾರಿಯಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಎರಡು ತತ್ತ್ವ ವಿಶೇಷಗಳನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಸೇರಿಸಿ ನವಪದಾರ್ಥ ಹೇಳಿದೆ. ಮತ್ತು ಸಮಯಸಾರದಲ್ಲಿ ಇವನ್ನು ನವತತ್ತ್ವವೆಂದೂ ಹೇಳಿದೆ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಇವುಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಗೆ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವೆಂದು ಹೇಳಿದೆ; ಆದರೆ ದರ್ಶನವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅವಲೋಕನ ಮಾತ್ರವಿದ್ದರೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಪ್ರತೀತಿಮಾತ್ರವಿದೆ; ಎಂದಮೇಲೆ ಇವುಗಳ ಏಕಾರ್ಥತೆಯು ಯಾವ ಪ್ರಕಾರ ಸಂಭವವಿದೆ ?

ಉತ್ತರ : ಪ್ರಕರಣವಶದಿಂದ ಧಾತುವಿನ ಅರ್ಥವು ಅನ್ಯಥಾ ಆಗುತ್ತದೆ, ಇಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಪ್ರಕರಣವಿದೆ. ಅದರಲ್ಲಿ 'ದರ್ಶನ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವು ಸಾಮಾನ್ಯ ಅವಲೋಕನ ಮಾತ್ರವೆಂದು ಗ್ರಹಣ ಮಾಡಬಾರದು, ಏಕೆಂದರೆ ಚಕ್ಷು-ಅಚಕ್ಷುದರ್ಶನದಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯ ಅವಲೋಕನವು ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿ-ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಗೆ ಸಮಾನವಾಗುತ್ತದೆ. ಇದರಿಂದೇನು ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಪ್ರವೃತ್ತಿ ಅಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ ಅದು ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಗೇನೇ ಆಗುತ್ತದೆ, ಇದರಿಂದ ಮೋಕ್ಷಮಾರ್ಗದ ಪ್ರವೃತ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ 'ದರ್ಶನ' ಶಬ್ದದ ಅರ್ಥವನ್ನು ಕೂಡ ಇಲ್ಲಿ ಶ್ರದ್ಧಾನಮಾತ್ರವೆಂದೇ ಗ್ರಹಣ ಮಾಡುವುದು.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಇಲ್ಲಿ ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶರಹಿತ ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡಲು ಹೇಳಿದೆ, ಅದರ ಪ್ರಯೋಜನವೇನು ?

ಉತ್ತರ : ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಹೆಸರು ಅಭಿನಿವೇಶವಿದೆ. ಆದರೆ ಹೇಗೆ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ರದ್ಧೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ ಹಾಗೆ ಆಗದೆ ಅನ್ಯಥಾ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಾಗುವುದರ ಹೆಸರು ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶವಿದೆ. ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುವ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಕೇವಲ ಅವುಗಳ ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡುವುದು ಮಾತ್ರವೇ ಇಲ್ಲ; ಆದರೆ ಅಲ್ಲಿ ಜೀವ-ಅಜೀವಗಳ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ತನ್ನನ್ನು ಹಾಗೂ ಪರವನ್ನು ಹೇಗಿವೆ ಹಾಗೆ ಮನ್ನಿಸುವುದು, ಅದರಂತೆ ಆಸ್ರವವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಹೇಯವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದು, ಆದರಂತೆ ಬಂಧವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಅಹಿತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದು, ಅದರಂತೆ ಸಂವರವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಉಪಾದೇಯವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದು, ಅದರಂತೆ ನಿರ್ಜರೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ಹಿತದ ಕಾರಣವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದು, ಅದರಂತೆ ಮೋಕ್ಷವನ್ನು ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಅದನ್ನು ತನ್ನ ಪರಮಹಿತವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುವುದು. ಹೀಗೆ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ರದ್ಧೆಯ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಿದೆ; ಅದರಿಂದ ಪ್ರತಿಯಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯದ ಹೆಸರು ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶವಿದೆ. ನಿಜವಾದ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ರದ್ಧೆಯಾದ ಮೇಲೆ ಇದರ ಅಭಾವವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ರದ್ಧೆಯಿಂದೆ, ಅದು ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶದಿಂದ ರಹಿತವಿದೆಯೆಂದು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ,

ಅಥವಾ ಒಬ್ಬನಿಗೆ ಆಭಾಸ ಮಾತ್ರ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗುತ್ತದೆ; ಆದರೆ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿನ ವಿಪರೀತತೆಯು ಬಿಟ್ಟುಹೋಗುವುದಿಲ್ಲ. ಅಂತರಂಗದಲ್ಲಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು ಯಾವುದೇ ಪ್ರಕಾರದಿಂದ ಕಂಡುಬರುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅವನಿಗೆ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ ದ್ರವ್ಯಲಿಂಗಿ ಮುನಿಯು ಜಿನವಚನಗಳಿಂದ ತತ್ತ್ವಗಳ ಪ್ರತೀತಿ ಮಾಡುವನು, ಆದರೆ ಶರೀರಾಶ್ರಿತವಾದ ಕ್ರಿಯೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಹಂಕಾರ ಹಾಗೂ ಪುಣ್ಯಾಸ್ರವದಲ್ಲಿ ಉಪಾದೇಯತೆ ಇತ್ಯಾದಿ ವಿಪರೀತ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ ಮಿಥ್ಯಾದೃಷ್ಟಿಯಾಗಿಯೇ

ಉಳಿಯುತ್ತಾನೆ.ಆದುದರಿಂದ ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶದಿಂದರಹಿತವಾದ ಆ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ರದ್ಧೆಯೇ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶದಿಂದ ರಹಿತವಾದ ಜೀವಾದಿ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಗಳ ಶ್ರದ್ಧಾನವು ಅದು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ ಲಕ್ಷಣವಿದೆ ಮತ್ತು ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವು ಲಕ್ಷ್ಯವಿದೆ.

ಅನನ್ನೇ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರದಲ್ಲಿ 'ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ರದ್ಧಾನಂ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನಮ್' ॥೧-೨॥ ಎಂದು ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯೇ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನವಿದೆ.

ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಸೂತ್ರದ ಮೇಲೆ 'ಸರ್ವಾರ್ಥಸಿದ್ಧಿ' ನಾಮದ ಟೀಕಾಗ್ರಂಥವಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಮೊದಲಾದ ಪದಗಳ ಅರ್ಥವನ್ನು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಹೇಳಿದೆ ಮತ್ತು ಜತೆಯಲ್ಲೇ ತತ್ತ್ವವೆಂದೇಕೆ ಹೇಳಿದೆಯೆಂಬುದರ ಪ್ರಯೋಜನ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ಅದರ ಅನುಸಾರ ಇಲ್ಲಿ ಸ್ವಲ್ಪಕಥನ ಮಾಡಲಾಗಿದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ಆದರಂತೆ ಪುರುಷಾರ್ಥಸಿದ್ಧ್ಯುಪಾಯದಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದೆ,-

> ಜೀವಾಜೀವಾದೀನಾಂ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಾನಾಂ ಸದೈವ ಕರ್ತವ್ಯಮ್ ।
> ಶ್ರದ್ಧಾನಂ ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವಿವೇಶವಿವಿಕ್ತಮಾತ್ಮರೂಪಂ ತತ್ ॥೨೨॥

ಅರ್ಥ : ವಿಪರೀತಾಭಿನಿವೇಶದಿಂದ ರಹಿತವಾಗಿ ಜೀವ-ಅಜೀವ ಮೊದಲಾದ ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯನ್ನು ಸದಾಕಾಲ ಮಾಡುವುದು ಯೋಗ್ಯವಿದೆ. ಈ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಆತ್ಮನ ಸ್ವರೂಪವಿದೆ, ಇದು ದರ್ಶನ ಮೋಹದ ಉಪಾಧಿಯು ದೂರವಾದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಆದುದರಿಂದ ಆತ್ಮನ ಸ್ವಭಾವವಿದೆ. ನಾಲ್ಕನೆಯ ಮೊದಲಾದ ಗುಣಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ, ಅನಂತರ ಸಿದ್ಧ ಅವಸ್ಥೆಯಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸದಾಕಾಲ ಇದರ ಸದ್ಭಾವವಿರುತ್ತದೆಯೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು.

ತತ್ತ್ವಾರ್ಥಶ್ರದ್ಧೆಯ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿ, ಅತಿವ್ಯಾಪ್ತಿ ಮತ್ತು ಅಸಂಭವ ದೋಷದ ಪರಿಹಾರ

ಪ್ರಶ್ನೆ : ತಿರ್ಯಂಚ ಮೊದಲಾಗಿ ಅದೆಷ್ಟೋ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಿ ಜೀವಗಳು ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ಕೂಡ ತಿಳಿಯುವ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ಅವುಗಳಿಗೆ ಕೂಡ ಸಮ್ಯಗ್ದರ್ಶನದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆಂದು ಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದೆ; ಆದುದರಿಂದ ತಾವು ತತ್ತ್ವಾರ್ಥ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವದ ಲಕ್ಷಣವೆಂದು ಹೇಳಿರುವುದರಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿಯು ದೋಷವು ತಗಲುತ್ತದೆ.

ಉತ್ತರ : ಜೀವ-ಅಜೀವ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲಿ ಅಥವಾ ತಿಳಿಯದಿರಲಿ ಅಥವಾ ಅನ್ಯಥಾ ತಿಳಿಯಲಿ, ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಯಥಾರ್ಥವಾಗಿ ಪರಿಚಯಿಸಿಕೊಂಡು ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವಾಗುತ್ತದೆ.

ಅಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪದಿಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಒಬ್ಬನು ವಿಶೇಷರೂಪದಿಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಆದುದರಿಂದ ಆ ತುಚ್ಛಜ್ಞಾನಿಯಾದ ತಿರ್ಯಂಚ ಮೊದಲಾದವು ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಯಿವೆ ಅವು ಜೀವ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯದಿದ್ದರೂ ಕೂಡ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪದಿಂದ ಅವುಗಳ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಶ್ರದ್ಧೆ ಮಾಡುತ್ತವೆ, ಆದುದರಿಂದ ಅವಕ್ಕೆ ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವದ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುತ್ತದೆ.

ಹೇಗೆಂದರೆ ಯಾವುದೇ ತಿರ್ಯಂಚವು ತನ್ನ ಹಾಗೂ ಉಳಿದವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನಂತೂ ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಆದರೆ ತನ್ನಲ್ಲಿಯೇ ತನ್ನತನವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತದೆ, ಉಳಿದವುಗಳನ್ನು ಪರವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಿಯು ಜೀವ-ಅಜೀವಗಳ ಹೆಸರು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ; ಆದರೆ ಯಾವ ಜ್ಞಾನಸ್ವರೂಪನಾದ ಆತ್ಮನಿದ್ದಾನೆ ಅವನಲ್ಲಿ ತನ್ನತನವನ್ನು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಯಾವ ಶರೀರ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿವೆ ಅವನ್ನು ಪರವೆಂದು ಮನ್ನಿಸುತ್ತಾನೆ. ಇಂಥ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಅವನಿಗಿರುತ್ತದೆ; ಅದುವೇ ಜೀವ-ಅಜೀವದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಅದೇ ತಿರ್ಯಂಚವು ಸುಖ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಆದಾಗ್ಯೂ ಸುಖದ ಅವಸ್ಥೆಯನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಂಡು ಅದರ ಸಲುವಾಗಿ ಮುಂಬರುವ ದುಃಖದ ಕಾರಣವನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಂಡು ಅದರ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತದೆ ಮತ್ತು ಯಾವುದು ದುಃಖದ ಕಾರಣವಾಗುತ್ತಿದೆ ಅದರ ಅಭಾವದ ಉಪಾಯ ಮಾಡುತ್ತದೆ. ಅದೇ ಪ್ರಕಾರ ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನಿಯು ಮೋಕ್ಷ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಹೆಸರನ್ನು ತಿಳಿಯುವುದಿಲ್ಲ, ಆದಾಗ್ಯೂ ಸರ್ವಥಾ ಸುಖರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷ ಅವಸ್ಥೆಯ ಶ್ರದ್ಧೆಮಾಡುತ್ತ ಅದರ ಸಲುವಾಗಿ ಮುಂಬರುವ ಬಂಧದ ಕಾರಣವಾದ ಆ ರಾಗ ಮೊದಲಾದ ಆಸ್ರವದ ತ್ಯಾಗರೂಪವಾದ ಸಂವರ ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ, ಮತ್ತು ಆ ಸಂಸಾರವು ದುಃಖದ ಕಾರಣವಿದ್ದು ಶುದ್ಧಭಾವದಿಂದ ಅದರ ನಿರ್ಜರೆ ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅವನಿಗೆ ಆಸ್ರವ ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿದೆ.

ಈ ಪ್ರಕಾರ ಅವನಲ್ಲಿ ಕೂಡ ಸಪ್ತತತ್ತ್ವಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇಂಥ ಶ್ರದ್ಧೆಯಿಲ್ಲದಿದ್ದರೆ ರಾಗಾದಿಗಳ ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿ ಶುದ್ಧಭಾವ ಮಾಡುವ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಅದನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದು ವೇಳೆ ಜೀವ-ಅಜೀವದ ಜಾತಿಯನ್ನು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಸ್ವ-ಪರಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಪರದಲ್ಲಿ ರಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಹೇಗೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲ ? ರಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ತ್ಯಾಗ ಹೇಗೆ ಮಾಡಬಯಸುತ್ತಾನೆ ? ಆ ರಾಗಾದಿಗಳೇ ಆಸ್ರವವಿವೆ. ರಾಗಾದಿಗಳ ಫಲವನ್ನು ಅನಿಷ್ಟವೆಂದು ತಿಳಿದುಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ರಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಬಿಟ್ಟುಕೊಡಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ ? ಆ ರಾಗಾದಿಗಳ ಫಲವೇ ಬಂಧವಿದೆ. ಮತ್ತು ರಾಗಾದಿಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದ ಪರಿಣಾಮವನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಆ ರೂಪವಾಗಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ರಾಗಾದಿಗಳಿಂದ ರಹಿತವಾದ ಪರಿಣಾಮದ ಹೆಸರೇ ಸಂವರವಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಮೊದಲಿನ ಸಂಸಾರ ಅವಸ್ಥೆಯ ಕಾರಣದ ಹಾನಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆ ಅದರ ಸಲುವಾಗಿ ತಪಶ್ಚರ್ಯ ಮೊದಲಾದವುಗಳಿಂದ ಶುದ್ಧಭಾವ ಮಾಡಲು ಬಯಸುತ್ತಾನೆ. ಆ ಮೊದಲಿನ ಸಂಸಾರ ಅವಸ್ಥೆಯ ಕಾರಣವು ಕರ್ಮವಿದ್ದು ಅದರ ಹಾನಿಯೇ ನಿರ್ಜರೆಯಿದೆ. ಅದರಂತೆ ಸಂಸಾರ ಅವಸ್ಥೆಯ ಅಭಾವವನ್ನು ಪರಿಚಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳದಿದ್ದರೆ ಸಂವರ-ನಿರ್ಜರೆಯ ರೂಪವಾಗಿ ಏತಕ್ಕಾಗಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುವುದು ? ಆ ಸಂಸಾರ ಅವಸ್ಥೆಯ ಅಭಾವವೇ ಮೋಕ್ಷವಿದೆ. ಆದುದರಿಂದ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾದ ಮೇಲೆಯೇ ರಾಗಾದಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟುಕೊಟ್ಟು ಶುದ್ಧಭಾವ ಮಾಡುವ ಇಚ್ಛೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುತ್ತದೆ. ಒಂದು ವೇಳೆ ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದೂ ತತ್ತ್ವದ ಶ್ರದ್ಧೆಯಾಗದಿದ್ದರೆ ಇಂಥ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಉತ್ಪನ್ನವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಮತ್ತು ಇಂಥ ಅಪೇಕ್ಷೆಯು ಅಲ್ಪಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ ತಿರ್ಯಂಚ ಮೊದಲಾದ ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಅವುಗಳಿಗೆ ಸಪ್ತತತ್ತ್ವಗಳ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಕಂಡು ಬರುತ್ತದೆಯೆಂದು ನಿಶ್ಚಯ ಮಾಡುವುದು. ಜ್ಞಾನಾವರಣದ ಕ್ಷಯೋಪಶಮವು ಕಡಿಮೆಯಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶೇಷ ರೂಪದಿಂದ ತತ್ತ್ವಗಳ ಜ್ಞಾನವಾಗದಿದ್ದರೂ ದರ್ಶನಮೋಹದ ಉಪಶಮಾದಿಗಳಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯರೂಪದಿಂದ ತತ್ತ್ವಜ್ಞಾನದ ಶಕ್ತಿಯು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಈ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ದೋಷವು ಬರುವುದಿಲ್ಲ.

ಪ್ರಶ್ನೆ : ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಸಮ್ಯಗ್ದೃಷ್ಟಿಯು ವಿಷಯಕಷಾಯಗಳ ಕಾರ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವರ್ತಿಸುತ್ತಾನೆ ಆ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಏಳು ತತ್ತ್ವಗಳ ವಿಚಾರವೇ ಇರುವುದಿಲ್ಲವೆಂದಮೇಲೆ ಶ್ರದ್ಧೆಯು ಹೇಗೆ ಸಂಭವವಿದೆ ? ಮತ್ತು ಸಮ್ಯಕ್ತ್ವವು ಇದ್ದೇ ಇರುತ್ತದೆ; ಆದುದರಿಂದ ಆ ಲಕ್ಷಣದಲ್ಲಿ ಅವ್ಯಾಪ್ತಿಯ ದೋಷವು ಬರುತ್ತದೆಯಲ್ಲವೇ ?